

2007/12/18/112259001

बाराव्या वित्त आयोगाच्या निधीतून पंचायत
राज संस्थांचे बळकटीकरण.

महाराष्ट्र शासन

शासन निर्णय क्रमांक: बाबिआ-२००५/प्र.क्र.३९०/वित्त-४

ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ३ डिसेंबर, २००५

प्रस्तावना:-

केंद्र शासनाच्या बाराव्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार पंचायत राज संस्थांच्या बळकटीकरणासाठी सन एप्रिल २००५ ते मार्च २०१० या पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी राज्याला निधी मिळणारआहे. सदर निधी पंचायत राज संस्थेच्या तिन्ही स्तरावर बापरावयाचा आहे. केंद्र शासनाने राज्य शासनासाठी सदरच्या निधीची परिगणना ग्रामीण लोकसंख्या, भौगोलिक क्षेत्रफळ, उच्चतम दरडोई उत्पानापासूनची तफावत, इंडेक्स ऑफ डेप्रिव्हेशन व उत्पन्न वसुलीचे प्रयत्न या निकषानुसार केली आहे.

केंद्र शासनाने दिलेल्या मार्गदर्शक सुचना व महाराष्ट्र राज्यामध्ये उपलब्ध मुलभूत सुविधा, आर्थिक, सामाजिक व भौगोलिक परिस्थिती विचारात घेऊन खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय:-

१) निधीचे वाटपा:-

बाराव्या वित्त आयोगाचा प्राप्त होणारा निधी खालील 'निकषाच्या आधारे जिल्हा परिषदांमध्ये वाटप करण्यात येईल.

अ.क्र.	निकष	टक्केवारी
१	जिल्ह्याची ग्रामीण लोकसंख्या	४०%
२	जिल्ह्याचे भौगोलिक क्षेत्रफळ	१०%
३	उच्चतम दरडोई उत्पानापासूनची तफावत	२०%
४	पिवळे रेशनकार्ड धारकांची संख्या	१०%
५	केंद्र पुरस्कृत योजनांची प्रगती	
	१) सर्व शिक्षा अभियान	१०%
	२) पंतप्रधान ग्राम सऱ्हक योजना	१०%

उपरोक्त निकषानुसारच्या परिगणनेसाठी जिल्ह्याची ग्रामीण लोकसंख्या व भौगोलिक क्षेत्रफळ बाबतची आवश्यक माहिती संचालक, अर्थ व सांख्यीकी संचालनालय यांच्याकडून उपलब्ध करून घेण्यात आली. त्याचप्रमाणे पिवळे रेशन कार्ड धारकांची संख्या सर्व शिक्षा अभियान व पंतप्रधान ग्राम सऱ्हक योजना या दोन केंद्रीय पुरस्कृत योजनांच्या प्रगतीची माहिती यानुसार जिल्हानिहाय विगतवारी करण्यात आली.

२) निधीचा विनियोग :-

बाराव्या वित्त आयोगाचा निधी स्थानिक स्वराज्य संस्थाकडून दिल्या जाणा-या सामाजिक सोईसुविधाच्या दर्जामध्ये सुधारणा करण्यासाठी खर्च करावयाचा आहे. त्यातही पाणी पुरवठा योजनांची देखभाल दुरुस्ती व विस्तार तसेच स्वच्छतेच्या सुविधांना प्रथम प्राधान्य द्यायचे आहे.

ग्राम पंचायत, पंचायत समिती व जिल्हा परिषद या तीनही स्तरावरील सर्व प्रकारचा डाटा पाहिजे त्यावेळी तसेच आवश्यक असेल तेव्हा राज्य स्तरावर उपलब्ध होण्याची नितांत गरज आहे. सदर डाटा बेस निर्माण करणे व अद्यावत ठेवणे, तसेच आधुनिक तंत्रज्ञानाद्वारे परस्पर संपर्काची जोडणी करणे या सर्वांसाठी काही प्रमाणात प्राधान्याने निधी खर्च करणे आवश्यक आहे. अकराव्या वित्त आयोगातून काही संगणकीकरणाच्या मुलभूत सुविधा निर्माण केलेल्या आहेत. आता आणखी आवश्यक असणा-या सुविधा निर्माण करण्यासाठी बाराव्या वित्त आयोगाचा निधी वापरात आणता येईल. सर्व पंचायत राज संस्थांचा राज्याच्या मुख्यालयाशी संबंध राहण्याच्या सोईसाठी या कार्याची मंत्रालयीन स्तरावर अंमलबजावणी व नियंत्रण करण्यात येईल.

बाराव्या वित्त आयोगाच्या निधीतून घ्यावयाच्या कामांना खर्चाच्या गरजेसह अंदाजपत्रक व आराखडयास स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्वसाधारण सभेची मान्यता बंधनकारक राहील.

३) निधी वितरण व संनियंत्रण:-

डाटा बेसचा निधी वगळून इतर निधी अबांधील स्वरूपात जिल्हा परिषदांना देण्यात येईल. जिल्हा स्तरावर निधी वितरणाचे संनियंत्रण मुख्य कार्यकारी अधिकारी करतील. जिल्हा परिषदेकडे प्राप्त झालेला निधी शासन ठरवून देईल त्यानुसार अधिनस्त पंचायत समित्यांना या शासन निर्णयातील परिच्छेद.क्र.१ मध्ये जिल्हा परिषदेसाठी नमूद केलेल्या निकषानुसार वितरीत करण्यात यावा.

जिल्हा परिषदेने बाराव्या वित्त आयोगांतर्गत प्राप्त होणा-या निधीतून मुख्यतः पुढील कामे घ्यावीत.

- (१) मोठ्या पाणी पुरवठा योजनांचे पुनरुःजीवन व विस्तारीकरण.
- (२) गावांतर्गत सिमेंट कॉकिंटची गटारे व अनुषंगिक रस्ते.
- (३) तिर्थक्षेत्राच्या ठिकाणी पाणी पुरवठा व स्वच्छता सोई-सुविधा पुरविणे.
- (४) प्राथमिक आरोग्य केंद्र दुरुस्ती व रुग्णांसोबत येणा-या व्यक्तिंसाठी सुविधा.
- (५) ग्राम पंचायत कार्यालयाचे बांधकाम.
- (६) फॉर्गिंग मशिन, जलशुद्धीकरण यंत्रणा इ. साहित्य जिल्हा परिषदांनी आवश्यकतेनुसार राज्य शासनाच्या पूर्व मान्यतेने खरेदी करण्यास हरकत नाही.

पंचायत समितीने बाराव्या वित्त आयोगांतर्गत प्राप्त होणा-या निधीतून मुख्यतः पुढील कामे घ्यावीत.

- (१) शाळांमध्ये शुद्ध पाण्याची व्यवस्था व स्वच्छतागृहाची दुरुस्ती.
- (२) दहन व दफनभूमी व्यवस्था.
- (३) अंगणवाडी दुरुस्ती देखभाल व सोई सुविधा.
- (४) प्राथमिक शाळांच्या वर्गखोल्यांची दुरुस्ती.
- (५) पशु वैद्यकीय दवाखाने दुरुस्ती व सुविधा.

४) योजना राबविताना पंचायत राज संस्थांनी खालील तत्वांचे पालन करावयाचे आहे.-

- १) सदरचा निधी वेतन भत्ते व कार्यालयीन कामासाठी खर्च करता येणार नाही.
- २) वाहने खरेदी करता येणार नाहीत.
- ३) पाणी पुरवठ्याच्या नवीन योजनांसाठी खर्च करता येणार नाही.
- ४) राज्य व केंद्र शासनाने बंदी घातलेल्या बाबीवर खर्च करता येणार नाही.

५) पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग आणि, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग यांनी संयुक्तपणे शासन परिषदक दिनांक १४ जुलै, २००४ प्रमाणे योग्य प्रमाणात पाणी पडी आकारणी करून त्याची जास्तीत जास्त वसुली करून त्यामधून योजना स्वावलंबी करावी.

६) जागतिक बँकेकडून किंवा केंद्र सरकारच्या जलस्वराज्य प्रकल्प इ. कार्यक्रमांतर्गत घेतलेल्या योजनांवर या अनुदानातून खर्च करता येणार नाही.

७) पूरक निधी म्हणून या अनुदानाचा वापर करू नये.

८) जिल्हा परिषद / पंचायत समितीच्या स्तरावर योजनेची निवड करताना त्याबाबतचा निर्णय सर्व साधारण सधेमध्ये घेण्यात यावा. या अनुदानातून घेण्यात येणारी योजना / कामे (कामाच्या स्थान निश्चितीसह) त्याच सर्व साधारण सधेमध्ये अंतीम होणे गरजेचे आहे.

९) अनुदान विहीत वेळेत खर्च करण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी / गट विकास अधिकारी यांच्यावर राहील.

१०) राज्य शासनाकडून निधी वितरीत झाल्यापासून दहा महिन्याच्या आत निधी खर्च करून विनियोग दाखले शासनास तसेच महालेखापाल कार्यालये मुंबई व नागपूर यांना सादर करण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी / गट विकास अधिकारी यांची राहील. विनियोग दाखले सादर करण्यास कोणतीही मुदतवाढ दिली जाणार नाही.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने

विजय बिजवे

(वि. ज. बिजवे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत:-

- १) प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २) प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ३) विभागीय आयुक्त (सर्व)
- ४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सर्व)
- ५) अध्यक्ष, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ६) मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ७) उप सचिव (ग्राम विकास विभाग) सर्व
- ८) कार्यासन अधिकारी (सर्व) ग्राम विकास व जलन संधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ९) महालेखापाल, मुंबई
- १०) महालेखापाल, नागपूर
- ११) मुख्य लेखा परिषक, स्थानिक निधी लेखा कार्यालय
- १२) निवड नस्ती कार्यासन क्रमांक वित-४, ग्राम विकास व जल संधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई